

Reflection of Divorce in Kayhan, Watan Emrooz, Etemad, and Shargh Newspapers in 1402 (2023–2024): Requirements and Strategies for Press Content Management

Farzaneh Sharifi¹, Forough Abolghasemi², Omidali Masoudi³

Received: 2025-05-25, Accepted: 2025-07-15

Doi: 10.22034/rcc.2025.2061727.1221

Extended Abstract

Purpose

The main purpose of this study is to analyze and identify the extent to which the issue of divorce is reflected in four Iranian newspapers — Kayhan, Watan Emrooz, Etemad, and Shargh — over a one-year period (2023-2024). The secondary objectives include identifying the methods of content production, the directional orientation of divorce-related content, and the news values applied in these newspapers. The study seeks to answer whether there are significant differences in how these newspapers cover divorce, and more broadly, to examine the quantity and quality of divorce representation in the Iranian press. Furthermore, this research aims to propose strategies for improving press content management in dealing with this social issue.

Design/methodology/approach

This study employs a quantitative content analysis method using a reverse questionnaire technique for data collection. The statistical population includes all divorce-related content published in the print editions of the four selected newspapers throughout 2023-2024. The sampling method was total enumeration (census) and purposive, ensuring a diverse range of political and social perspectives. The theoretical framework is based on three communication theories: social responsibility of the press, agenda-setting, and news gatekeeping. The collected data were statistically analyzed using the non-parametric Wilcoxon test to examine possible differences between the newspapers in terms of both the quantity and quality of coverage.

Findings

Descriptive findings show that, out of a total of 53 divorce-related items, Kayhan published the most, with 31 items (58.5%), while Shargh published the least, with 6 items

1. Assistant Professor, Department of Communication Sciences, Faculty of Culture and Communication, Soore International University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

Email: F.sharifi@soore.ac.ir

 0000-0001-5086-2950

2. M.A. in Communication, Department of Communication Sciences, Faculty of Culture and Communication, Soore International University, Tehran, Iran.

Email: forough1047@gmail.com

3. Professor, Department of Communication Sciences, Faculty of Culture and Communication, Soore International University, Tehran, Iran.

Email: masoudi@soore.ac.ir

 0000-0003-2491-3288

(11.3%). In terms of page placement, the majority of content (49.1%) had no main headline, and only 9.4% appeared on the front page, indicating the low priority of this issue in the press. Moreover, in over 96% of the content, no specific type of divorce was mentioned.

Regarding the causes of divorce, the most frequently cited categories were: "combined factors" (62.3%), "virtual space/social media" (11.3%), "economic problems" (5.7%), and "different worldviews" (5.7%). In terms of consequences, the majority focused on cultural consequences (64.2%), followed by social consequences (22.6%). The dominant format was "news" (54.7%), and among news values, "inclusiveness/relevance" (52.8%) was the most significant criterion for news selection.

Inferential findings (Wilcoxon test) indicate that there are significant differences among the selected newspapers in terms of the volume of reflection (sig. = 0.000), content production methods (sig. = 0.000), directional orientation (sig. = 0.000), and news values (sig. = 0.000). For instance, Watan Emrooz predominantly adopted a positive approach (88.9%), while Shargh adopted an entirely negative approach (100%).

Research limitations/implications

The main limitations of this study include: (1) difficulty in accessing complete printed editions of the newspapers over a full year, compounded by the lack of a coherent digital archive; (2) the time-consuming nature of total enumeration and manual coding; (3) the inability to measure the direct impact of this content on audience attitudes due to the absence of complementary field research; and (4) the potential influence of managerial changes and subjective regulatory oversight on the newspapers' editorial approaches, which could not be fully controlled. Additionally, the lack of longitudinal analysis, covering multiple years, and the absence of other intervening variables further restrict the generalizability of the findings.

Practical implications

The findings carry clear practical implications for cultural policymakers, media managers, and journalists. Key applications include: (1) revising press content policies to highlight divorce as a serious social issue; (2) producing educational and awareness-oriented content alongside news reports to enhance emotional and social literacy among couples; (3) paying more attention to the "how" and "why" elements of news, beyond just the "what," to provide deeper analysis of the causes and consequences of divorce; (4) using newspapers as a platform to share the lived experiences of divorced individuals and to present expert solutions for preventing family breakdown; and (5) aligning media strategies with the general family policies announced by the Supreme Leader, particularly in promoting cultural aversion to divorce and strengthening the family institution.

Social implications

From a social perspective, this study demonstrates that the press's silence or insufficient attention to divorce may lead to either the normalization of the phenomenon or the spread of public fear and anxiety without offering constructive solutions. As intellectual leaders of society, newspapers can help reduce the stigma surrounding divorced women by presenting accurate, evidence-based, and balanced portrayals of divorce, while also highlighting its negative effects on children and societal structures to promote family stability. Furthermore, media attention to the cultural and social dimensions of divorce can shift public attitudes, encouraging premarital counseling and timely interventions to prevent separation.

Originality/value

The originality and value of this study lie in several aspects. First, by examining four newspapers with diverse political and social orientations, conservative and reformist, over a full year, it offers a relatively comprehensive picture of how divorce is represented in the Iranian press. Second, unlike many previous studies that focused solely on identifying the causes of divorce, this research concentrates on media representation of the phenomenon as a communication issue, drawing on established communication theories, including agenda-setting and gatekeeping. Third, by providing evidence-based strategic recommendations in alignment with higher-level policies, such as the general family policies, this study serves as a valuable reference for future research in the fields of media content management and cultural policymaking regarding social harms. This combination of quantitative analysis, media critique, and strategic proposal is a key distinguishing feature of this paper.

Keywords: Awareness Transfer, Highlighting, News Gatekeeping, Divorce, Press

بازتاب طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲: الزامات و راهبردهای مدیریت محتوایی مطبوعات

فرزانه شریفی^۱، فروغ ابوالقاسمی^۲، امیدعلی مسعودی^۳

دریافت: ۰۴ خرداد ۱۴۰۴، پذیرش: ۲۴ تیر ۱۴۰۴

DOI: 10.22034/rcc.2025.2061727.1221

چکیده

این مقاله با هدف بررسی میزان بازتاب طلاق در کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در بازه زمانی یک ساله ۱۴۰۲ انجام شده است. این مطالعه با روش نمونه‌گیری تمام‌شمار و تکنیک تحلیل محتوای کمی با ابزار پرسشنامه معکوس انجام شده است. پشتیبانی نظری را مسئولیت اجتماعی، برجسته‌سازی و دروازه‌بانی خبری شکل داده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، بیشترین اخبار به طلاق در کیهان کار شده است. از بین اخبار، ۳۲/۳ درصد کیهان، ۵۷/۱ درصد اعتماد، ۶۶/۷ درصد وطن امروز، ۶۶/۷ درصد بدون تیتیر در شرق ارائه شده است. اعتماد بیشترین اخبار تیتیر دوم را منتشر کرده است. انواع طلاق در کیهان با مقدار ۲ خبر معادل ۶/۵ درصد طلاق توافقی و ۲۹ درصد بدون اشاره به نوع طلاق در وطن امروز و اعتماد و شرق نیز بدون نوع طلاق اشاره شده است. در میان طرح دلایل طلاق در جراید بررسی شده، در کیهان بیماری جسمی و روحی با ۹/۷ درصد و مشکلات اقتصادی و دیدگاه تفاوت‌سنجی با ۶/۵ درصد و فضای مجازی یا مسائل مربوط به آن ۱۹/۴ درصد ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: انتقال آگاهی، برجسته‌سازی، دروازه‌بانی خبر، طلاق، مطبوعات

۱. استادیار گروه علوم ارتباطات، دانشکده فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه بین‌المللی سوره، تهران، ایران.

Email: F.sharifi@soore.ac.ir

 0000-0001-5086-2950

۲. کارشناس ارشد علوم ارتباطات، دانشکده فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه بین‌المللی سوره، تهران، ایران.

Email: forough1047@gmail.com

۳. استاد گروه علوم ارتباطات، دانشکده فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه بین‌المللی سوره، تهران، ایران.

Email: masoudi@soore.ac.ir

 0000-0003-2491-3288

مقدمه و بیان مساله

عصر امروز، عصر ارتباطات است؛ عصری که در آن رسانه در مرکز توجه افکار قرار گرفته و می‌تواند مخاطبان خود را هدایت کرده و جهت‌گیری ویژه‌ای را به آنها انتقال دهد. امروز بخش مؤثر این ابزارهای ارتباطی به اخبار اختصاص یافته که در بطن آگاهی‌بخشی، بازتاب‌دهنده واقعیت‌های مختلفی از جامعه انسانی است. بخشی از این فرایندهای اطلاع‌رسانی به رویدادهای اجتماعی و فردی مانند خانواده و چالش‌های آن یعنی طلاق^۱ اختصاص دارد.

خانواده بنیادی‌ترین نهاد در ساختار جامعه است که بستر پرورش نسل آینده در کنار انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و مواجهه با چالش‌های اجتماعی مانند طلاق است. طلاق، به عنوان پایان قانونی یک رابطه، پدیده‌ای است که پیامدهای گسترده‌ای بر زندگی فرد و ساختارهای اجتماعی دارد.

در سال‌های اخیر، افزایش قابل توجه آمار طلاق در ایران، به‌ویژه در کلان‌شهرها، نشان‌دهنده تحولات اساسی در ارزش‌ها، نگرش‌ها و سبک زندگی افراد جامعه است. طبق گزارش‌های مرکز آمار ایران (۱۴۰۲) روند روبه‌رشد طلاق بازتاب‌دهنده تغییرات فرهنگی و اجتماعی عمیقی است.

همچنین، تحقیقات بین‌المللی بیان می‌کنند که تغییر در نقش‌های جنسیتی و افزایش سطح آگاهی فردی می‌تواند اثرات مستقیمی بر پایداری زندگی خانوادگی داشته باشد (بانک جهانی^۲، ۲۰۲۱). در خصوص این مسئله اجتماعی، رسانه و نقش آن را در بازتاب این مؤلفه نمی‌توان نادیده گرفت. رسانه‌ها در اشکال مختلف به این بازتاب پرداخته‌اند که از جمله آن می‌توان به مطبوعات اشاره کرد.

طبق گزارش سازمان ملل متحد^۳ (۲۰۲۲) در کشورهای توسعه‌یافته مانند ایالات متحده، کانادا و کشورهای اسکاندیناوی، بیش از ۴۰ درصد ازدواج‌ها به طلاق می‌انجامد. این میزان در کشورهای اروپایی مانند سوئد و دانمارک نیز به ۴۵ درصد رسیده است. علاوه بر این، نرخ طلاق در کشورهای آسیایی مانند چین و ژاپن نیز در حال افزایش است (بانک جهانی، ۲۰۲۱).

در ایران، مشکلات اقتصادی یکی از عوامل اصلی در افزایش طلاق است. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۴) نشان می‌دهد بیش از ۶۰ درصد طلاق‌ها در کشور

به دلایل اقتصادی نظیر تورم، بیکاری و مشکلات مالی رخ داده‌اند. این روند نشان‌دهنده ارتباط مستقیم مشکلات اقتصادی با ناپایداری در روابط زناشویی و افزایش طلاق است.

در میان ابزارهای اطلاع‌رسانی و بازتاب‌دهنده وقایع اجتماعی، مطبوعات اهمیت قابل توجهی دارند. سیاستگذاری محتوایی در روزنامه‌ها، می‌تواند بر نحوه بازتابی طلاق تأثیر بگذارد.

آمارهای رسمی نشان‌دهنده رشد قابل توجه نرخ طلاق در ایران است. بر اساس گزارش سازمان ثبت احوال کشور، تعداد طلاق‌های ثبت‌شده در سال ۱۳۹۹ به بیش از ۱۶۲,۰۰۰ مورد رسیده است، در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۰ حدود ۱۳۷,۰۰۰ مورد بود. این رشد بیانگر تغییرات بنیادین در ساختارهای خانوادگی و اجتماعی است (سازمان ثبت احوال کشور، ۱۳۹۹).

بررسی محتوای روزنامه‌های ایرانی نشان می‌دهد که میزان بازتاب طلاق می‌تواند بر نگرش‌ها و باورهای عمومی تأثیر بگذارد. به عنوان مثال، گزارش‌هایی که طلاق را به عنوان یک بحران اجتماعی بزرگ و غیرقابل اجتناب مطرح می‌کنند، می‌توانند به ایجاد ترس و نگرانی عمومی نسبت به این پدیده منجر شوند. در مقابل، گزارش‌هایی که به تحلیل عمیق‌تر علل و پیامدهای طلاق می‌پردازند، می‌توانند به افزایش آگاهی عمومی و کاهش استیگماهای اجتماعی کمک کنند (غفاری و افشار، ۲۰۰۹: ۳۹).

تحلیل میزان بازتاب طلاق در روزنامه‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. این تحلیل می‌تواند به درک بهتر از چگونگی تأثیرگذاری رسانه‌ها بر نگرش‌های اجتماعی و فرهنگی نسبت به طلاق کمک کند. همچنین، می‌تواند به شناسایی الگوهای رایج در گزارش‌دهی و پیشنهاد راهکارهایی برای بهبود کیفیت پوشش خبری منجر شود. روزنامه‌ها به عنوان یکی از اصلی‌ترین منابع اطلاعاتی عمومی، نقش کلیدی در شکل‌دهی به نگرش‌ها و باورهای جامعه نسبت به این پدیده ایفا می‌کنند. از طرفی، بررسی و تحلیل میزان بازتاب طلاق در روزنامه‌ها می‌تواند به ما کمک کند تا درک بهتری از تأثیرات رسانه‌ای بر جامعه و نقاط ضعف و قوت رسانه‌ها در گزارش‌دهی درباره این مسئله داشته باشیم. هدف اصلی این پژوهش تحلیل نحوه بازتابی طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲

شده در سال ۱۴۰۲ تفاوت معنادار وجود دارد.
۲. بین نحوه جهت‌دهی مطالب طلاق در چهار روزنامه بررسی شده در سال ۱۴۰۲ تفاوت معنادار وجود دارد.
۳. بین ارزش‌های خبری طلاق در چهار روزنامه بررسی شده در سال ۱۴۰۲ تفاوت معنادار وجود دارد.

پیشینه پژوهش

پویافر (۱۴۰۲) تبیین جامعه‌شناختی طلاق با فراتحلیل پژوهش‌های انجام شده، تقی‌آبادی و پویا (۱۳۹۵) نحوه پوشش اخبار ازدواج و طلاق در مطبوعات ایران (کیهان، شرق، ایران، همشهری)، غیائی و همکاران (۱۳۹۶) تحلیل بازنمایی مطبوعات از عوامل مؤثر بر طلاق، توکلی‌زاده و همکاران، تحلیل محتوای مقالات فارسی نشریات علمی ایران در زمینه ازدواج و طلاق با روش خوشه‌بندی سلسله مراتبی، در میان مطالعات خارجی نیز موسر^۴ (۲۰۲۴) تأثیر رسانه‌های ارتباطی به طلاق در دوران جوانی در شهر باندونگ، هگرتی، پیتر^۵ (۲۰۱۹) دگرجسی فرهنگی چگونه بر تفکر درباره طلاق تأثیر گذاشته است؟ مایند، و مختار^۶ (۲۰۱۶) رسانه‌های اجتماعی و طلاق، سیلووینا^۷ (۲۰۱۵) تأثیر رسانه‌های ارتباطی بر طلاق در دوران جوانی را مورد بررسی قرار دادند و به اثبات اثربخشی و تعامل محتوایی مخاطبان و رسانه نسبت به موضوع طلاق پرداخته‌اند. تمایز این نوشتار با دیگر مطالعات انجام شده این است که برخلاف پژوهش‌های انجام شده محقق در جست‌وجوی عوامل مؤثر بر طلاق نبوده و بر مبنای تنوع روزنامه‌های ایرانی سعی در شناخت میزان بازتاب این مؤلفه اجتماعی داشته است.

بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۴)، نرخ خالص طلاق حدود ۱۳۰ درصد از میانه دهه ۱۳۷۰ تا میانه دهه ۱۳۹۰ رشد داشته است. این مرکز همچنین عوامل و دلایل طلاق را در دو دسته خلاصه کرده:

۱. عوامل بیرونی: فناوری، رسانه، فشار اقتصادی، اعتیاد.
۲. عوامل ساختاری-فرهنگی: تحولات خانواده و کاهش صبر برای ادامه زندگی مشترک.

ادبیات پژوهش

مفهوم طلاق

در حالی که در گذشته طلاق اغلب به عنوان تابویی اجتماعی

است. سؤال اصلی این تحقیق این است که میزان بازتاب پدیده طلاق در این جراید چگونه بوده است؟ این مطالعه می‌تواند به درک بهتر نقش رسانه‌های مکتوب در شکل‌دهی به نگرش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و اجتماعی منجر شود.

اهداف و پرسش‌های پژوهش

هدف اصلی

شناخت میزان بازتاب موضوع طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲.

اهداف فرعی

۱. شناخت نحوه تولید محتوای طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲.
۲. شناسایی نحوه جهت‌دهی به طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲.
۳. شناسایی ارزش‌های خبری طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲.

سؤال اصلی

روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲ موضوع طلاق را به چه میزان پوشش داده‌اند؟

سؤالات فرعی

۱. محتوای مطالب طلاق در روزنامه‌های کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲ چه موضوعاتی هستند؟
۲. جهت مطالب طلاق در این روزنامه‌ها در سال ۱۴۰۲ چگونه است؟
۳. مطالب مربوط به طلاق با کدام ارزش‌های خبری در این روزنامه‌ها در سال ۱۴۰۲ منتشر شده است؟

فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی

بین میزان بازتاب موضوع طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق تفاوت معنادار وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین نحوه تولید محتوای طلاق در چهار روزنامه بررسی

قانونی، از نظر عاطفی و ارتباطی جدا شده‌اند. در این حالت، روابط صمیمانه، همدلی و حمایت متقابل کاهش یا از بین رفته است. همچنین این وضعیت، اغلب به عنوان مرحله‌ای پیش از طلاق قانونی دیده می‌شود (قادری، ۱۳۹۶).

ازدواج سفید^{۱۸}

توکلی و صادقی (۱۳۹۸) ازدواج سفید را اصطلاحی می‌دانند که در ایران برای اشاره به هم‌زیستی زن و مرد بدون ثبت رسمی و شرعی به کار می‌رود. این پدیده در جوامع غربی با عنوان همباشی^{۱۹} شناخته می‌شود. آنها در بیان ویژگی‌های این مدل، به روابط عاطفی و جنسی میان طرفین و افزایش این نوع ارتباط در میان جوانان شهری، به‌ویژه طبقات متوسط اشاره می‌کنند.

ازدواج سیاه^{۲۰}

میرزایی و احمدی (۱۴۰۰): ازدواج سیاه اصطلاحی است غیررسمی که با سطح بالای خشونت، سلطه، وابستگی بیمارگونه^{۲۱}، سوءاستفاده‌های روانی یا جسمی همراه است اما همچنان به دلایل اجتماعی، مالی یا فرهنگی ادامه دارد.

همباشی^{۲۲}

از نظر چرلین (۲۰۰۹) همباشی نوعی زندگی مشترک میان زن و مرد بدون ثبت رسمی است که در جوامع غربی به عنوان یک مرحله از رابطه پیش از ازدواج یا جایگزینی برای آن تلقی می‌شود. در ایران، همباشی عمدتاً در قالب «ازدواج سفید» مطرح می‌شود. این روش، در بسیاری از کشورها پذیرفته شده یا قانون‌مند است.

علل و عوامل طلاق

برخی از علل طلاق عبارتند از نداشتن توافق اخلاقی، تنفر و کراهت زوجه، تنفر و کراهت زوج، اختلافات خانوادگی، عقیم بودن و نازایی زن، ندادن نفقه، اختلاف سن، زندانی بودن زوج، بدرفتاری زوج، بیماری‌های زوج، داشتن زن‌های دیگر، اعتیاد، انحراف زوجه، تمکین نکردن، فساد اخلاقی زوج، بی‌کاری، آزار بدون علت (ساروخانی، ۱۳۷۲: ۴۷).

از نظر دادگاه‌های قضایی خانواده، علل طلاق به چهار بعد «اجتماعی» (اعتیاد، ازدواج تحمیلی، سنت‌های غلط، مداخله اطرافیان، سابقه دوستی قبل از ازدواج، خشونت‌های

تلقی می‌شد، امروزه در بسیاری از فرهنگ‌ها به عنوان راهی برای پایان دادن به روابط ناسالم پذیرفته شده است. این تغییر نگرش، به‌ویژه در جوامعی با ارزش‌های فردگرایانه، مشهودتر است (چرلین^{۲۳}، ۲۰۱۴).

طلاق تنها یک تصمیم شخصی نیست، بلکه منعکس‌کننده تغییرات فرهنگی، اجتماعی و ساختاری در جامعه است. این تغییرات می‌تواند دلایلی همچون افزایش فردگرایی، تغییر در ارزش‌های خانوادگی و کاهش فشارهای اجتماعی برای حفظ ازدواج‌های ناکارآمد را شامل شود (آماتو^{۲۴}، ۲۰۱۰).

از منظر روان‌شناسی، طلاق یکی از چالش‌برانگیزترین تجربیات زندگی است که می‌تواند اثرات منفی بر سلامت روان داشته باشد. این اثرات شامل اضطراب، افسردگی، احساس گناه و کاهش اعتمادبه‌نفس است (هترینگتون و کلی^{۲۵}، ۲۰۰۲).

تفاوت طلاق با جدایی

در حالی که «طلاق» فرایند رسمی و قانونی پایان دادن به ازدواج است که با حکم دادگاه و ثبت در دفاتر رسمی صورت می‌گیرد (صفار، ۱۳۹۴) «جدایی» به ترک زندگی مشترک بدون طی مراحل قانونی گفته می‌شود. در این حالت، همچنان از نظر قانونی زن و شوهر محسوب می‌شوند، اما زندگی مشترک ندارند (عبدی، ۱۳۹۸). جدایی گاه به عنوان مرحله‌ای موقت یا راه‌حلی برای کاهش تنش تلقی می‌شود و ممکن است از نظر اجتماعی قابل قبول‌تر باشد (گرسنل و گراس^{۲۶}، ۱۹۸۲).

در ادبیات حقوقی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی، جدایی و طلاق دارای انواعی هستند:

- انواع جدایی: جدایی آزمایشی^{۲۷}، جدایی دائم^{۲۸} و جدایی قانونی^{۲۹} (آماتو و پرویتی^{۳۰}، ۲۰۰۳؛ عبدی، ۱۳۹۸؛ آلن و دمو^{۳۱}، ۱۹۹۴).

- انواع طلاق: طلاق رجعی، طلاق بائن، طلاق توافقی و طلاق قضایی (صفار، ۱۳۹۴؛ مظاهری، ۱۴۰۰؛ ره‌پیک، ۱۳۹۳).

در ادامه لازم است برای تفکیک معانی مفاهیم مهم، تعاریفی ارائه شود:

طلاق عاطفی^{۳۲}

در این نوع زن و شوهر به‌رغم ادامه زندگی مشترک از نظر

چارچوب نظری

مسئولیت اجتماعی در مطبوعات

مسئولیت اجتماعی رسانه یعنی پیوند میان استقلال رسانه‌ها و مسئولیت اجتماعی آنها. رسانه‌ها باید در عین پاسخگویی به نیازهای مخاطبان، در برابر فعالیت‌های خود مسئولیت داشته باشند و وظایف اجتماعی خود را محدود به مخاطب یا مالک رسانه ندانند. آزادی و مسئولیت دو روی سکه هستند و همان‌گونه که رسانه‌ها حق دارند از دولت و سایر نهادها انتقاد کنند، مسئولیتی نیز در قبال مصالح و منافع ملی و پاسخ به نیازهای جامعه دارند (مهدی‌زاده، ۱۳۹۳).

رهبری فکری رسانه‌ها

رهبران فکری^{۲۷}، به واسطه دانش عمیق، نوآوری، یا توانایی اثرگذاری، مرجع تلقی می‌شوند. این مراجع توانایی شکل‌دهی به گفتمان عمومی، تغییر نگرش‌ها، و هدایت رفتارهای اجتماعی را دارند. مطبوعات می‌توانند به عنوان رهبران افکار یا تعیین‌کنندگان دستور کار^{۲۸} نقش مهمی در شکل‌دهی به افکار عمومی ایفا کنند. در نظریه‌های ارتباطات، مطبوعات نه تنها وظیفه انتقال اطلاعات دارند، بلکه در انتخاب، برجسته‌سازی و تفسیر رویدادها نیز مؤثرند؛ بنابراین، آن‌ها در هدایت افکار عمومی نقش تعیین‌کننده‌ای دارند.

در نظریه سنتی «جریان دومرحله‌ای ارتباط^{۲۹}» که توسط کاتر و لازارسفلد^{۳۰} (۱۹۹۵) مطرح شد، رهبران افکار افراد عادی اما تأثیرگذار در جامعه بودند. در این نظریه جریان اطلاعات از رسانه‌ها به رهبران افکار و سپس از آن‌ها به توده‌های مردم منتقل می‌شود، اما خود رسانه‌ها هم در جایگاه رهبر فکری قابل بررسی بوده‌اند.

برجسته‌سازی مفهوم طلاق در مطبوعات

افزایش طلاق هم می‌تواند نشانه‌ای از توانمندسازی و آگاهی باشد و هم نمایانگر شکنندگی بنیان خانواده و فقدان حمایت‌های اجتماعی مؤثر. دیدگاه‌های ایجابی و سلبی درباره آن، بازتابی از کشمکش میان ارزش‌های سنتی و مدرن است.

نظریات ایجابی (مثبت)

طلاق به عنوان ابزار رهایی از رابطه ناسالم

غفاری و افشار (۱۳۹۸): طلاق در مواردی می‌تواند تصمیمی آگاهانه برای حفظ سلامت روانی و جسمی فرد

خانوادگی)، «اقتصادی» (فقر، بیکاری مرد، استقلال‌خواهی مالی از طرف زنان)، «فرهنگی» (اختلافات مذهبی و فرهنگی، خیانت آشکار و پنهان زوجین، تعصبات فرهنگی) و «شخصیتی-فردی» (مصرف مواد، قماربازی، اختلافات سنی، نازایی، بی‌اعتنایی به همسر، بیماری و اختلالات روانی) تقسیم می‌شوند که بیشترین علل آن عوامل فردی-شخصیتی است (کاملی، ۱۳۸۶: ۱۸۸-۱۸۹).

خیاط غیائی و همکاران (۱۳۸۹: ۷۷) نشان دادند که اختلاف تحصیلی و سنی زوجین، تحصیلات زن و سن ازدواج با گرایش زنان به طلاق رابطه‌ای معنادار و مستقیم دارند و متغیرهای مدت زندگی مشترک و تعداد فرزندان با گرایش به طلاق زنان رابطه‌ای معنادار و معکوس دارند.

مفهوم طلاق در ارتباطات

در مطالعات ارتباطی، طلاق به عنوان یک مسئله ارتباطی و رسانه‌ای در دو سطح بررسی می‌شود: میزان بازتاب در رسانه‌ها و تأثیرات ارتباطی آن در خانواده و جامعه. در سطح اول، محتوای طلاق می‌تواند در قالب‌های گوناگون بر دیدگاه مخاطبان تأثیر بگذارد. رسانه‌ها می‌توانند با تأکید بر موضوعاتی مانند دلایل افزایش طلاق، پیامدهای آن برای فرزندان، یا تأثیرات اقتصادی، جهت‌گیری‌های مثبت یا منفی نسبت به این پدیده ایجاد کنند (لمرز و تامسون^{۳۳}، ۲۰۲۲).

تحقیقات نشان می‌دهد که رسانه‌ها با انتخاب نوع روایت، تیترا و تصاویر مرتبط با طلاق، می‌توانند گفتمان عمومی و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهند. (جونز و دیویس^{۳۴}، ۲۰۲۰). باقر ساروخانی ارتباط انسانی ناکارآمد و گسسته در سطح خانواده را یکی از عوامل کلیدی طلاق می‌داند. وی طلاق را نه تنها یک پدیده حقوقی، بلکه نتیجه گسیختگی ارتباطی، فرهنگی، عاطفی و اخلاقی میان زوجین می‌داند. وی گسست ارتباطی^{۳۵} (ساروخانی، ۱۳۸۵: ۱۱۲)، بیگانگی درون‌خانوادگی^{۳۶} (ساروخانی، ۱۳۸۱) و غلبه ارتباط ابزاری به جای ارتباط انسانی را از عوامل اصلی ارتباط انسانی در پدیده طلاق می‌داند. ساروخانی (۱۳۸۵: ۱۱۲)، معتقد است که گسست در زبان مشترک میان زن و شوهر - چه در سطح زبانی و چه در سطح عاطفی - باعث می‌شود که رابطه از معنا تهی شود و تفاهم جای خود را به سوءتفاهم، سکوت، پرخاش یا بی‌تفاوتی بدهد.

اخبار این قدرت را دارند که توجه عموم را به مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات محدود و معطوف سازند و از مسائل و موضوعات دیگر چشم‌پوشی کنند (مهدی زاده، ۱۳۹۳).

شاو^{۳۱} و مک‌کامبز^{۳۲} (۱۹۷۲) واضعان نظریه برجسته‌سازی می‌نویسند: «رسانه‌ها در قالب گزارش‌های خبری به‌طور قابل ملاحظه‌ای اهمیت موضوع‌های مهم را تعیین می‌کنند. رسانه‌ها ممکن است در این که به ما بگویند چگونه فکر کنیم موفق نباشند اما آن‌ها در گفتن این که درباره چه چیزی فکر کنیم، بسیار موفق هستند» (شاو و مک‌کامبز، ۱۳۸۳).

گالتونگ و روگ^{۳۳} (۱۹۶۵) نشان دادند مطبوعات به عنوان رهبران فکری و رسانه‌ای، چگونه از طریق برجسته‌سازی انتخابی، برداشت مخاطب از واقعیت را شکل می‌دهند. مطبوعات معتبر نیز به عنوان رهبران افکار جمعی، با قاب‌بندی اخبار^{۳۴} و تعیین اولویت موضوعات^{۳۵} در واقع به مخاطب نشان می‌دهند چه چیزی مهم است. لیپمن^{۳۶} (۱۹۲۲) و کوهن^{۳۷} معتقدند که دیگر زمان مناسبی برای آن نیست که به مردم گفته شود چگونه فکر کنند اما موفقیت‌آمیز خواهد بود که به خوانندگان گفته شود به چه چیزی فکر کنند (شریفی، ۱۳۹۸).

دروازه‌بانی خبر

اصطلاح «دروازه‌بانی»^{۳۸} در ۱۹۴۷ توسط کورت لوین^{۳۹} به کاربرده شد. لوین معتقد است چگونگی عبور مطالب از کانال‌ها، به میزان زیادی به عملیاتی که در دروازه بر آن‌ها صورت می‌گیرد، بستگی دارد و در نتیجه، نمود مطلب قبل و بعد از دروازه‌بانی، کاملاً متفاوت است (زمانی، ۱۳۹۹: ۱۰۹).

دروازه‌بانان به صورت آشکار و پنهان در انتخاب، حذف و تغییر شکل پیام دست دارند. شرام^{۴۰} می‌گوید: «در کشورهای در حال توسعه، فرایند انتقال اطلاعات از حاکمان به مردم و بالعکس و همچنین بین مردم، آشکارا به دروازه‌بان بستگی دارد» (بروجردی علوی، ۱۳۸۰: ۱۰۹).

روش تحقیق

روش این پژوهش، تحلیل محتوای کمی با تکنیک گردآوری اطلاعات پرسشنامه معکوس است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه مطالب مرتبط با موضوع طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق در سال ۱۴۰۲

باشد، به‌ویژه در مواردی که خشونت خانگی، بی‌توجهی عاطفی یا اعتیاد در میان است. این دیدگاه به کارکرد مثبت طلاق در جلوگیری از تداوم آسیب می‌پردازد.

افزایش آگاهی و استقلال زنان

پرویز پیران (۲۰۰۱): با افزایش تحصیلات، اشتغال و دسترسی به منابع اطلاعاتی، زنان بیش از پیش به حقوق خود آگاه شده‌اند. این آگاهی می‌تواند منجر به تصمیم‌گیری‌های مستقل، از جمله پایان دادن به یک ازدواج نابرابر شود.

تطابق با ارزش‌های مدرن و فردگرایانه

چرلین (۲۰۱۴): تحول ارزش‌ها از ساختارهای سنتی به سمت فردگرایی، باعث شده افراد برای حفظ عزت‌نفس، آزادی شخصی و رضایت از زندگی، طلاق را به عنوان گزینه‌ای پذیرفتنی قلمداد کنند.

نظریات سلبی (منفی)

سستی بنیان خانواده

تقی‌آبادی و پویا (۱۴۰۰): در بسیاری از تحلیل‌های اجتماعی، طلاق نشانه‌ای از ضعف کارکرد نهاد خانواده، کاهش سرمایه اجتماعی و چرخش به سمت بی‌ثباتی تلقی می‌شود.

پیامدهای روانی و اجتماعی برای فرزندان

آماتو (۲۰۰۰): کودکان طلاق بیشتر در معرض اختلالات عاطفی، افت تحصیلی و مشکلات رفتاری قرار می‌گیرند، به‌ویژه در فرهنگ‌هایی که طلاق هنوز منفی تلقی می‌شود.

افزایش فشارهای اقتصادی و اجتماعی

پیران (۲۰۱۰): در بسیاری موارد، زنان پس از طلاق با مشکلات اقتصادی مواجه می‌شوند و به حمایت اجتماعی نیاز دارند؛ این مسئله می‌تواند موجب افزایش بار بر دوش نهادهای حمایتی و دولت شود.

برچسب اجتماعی و محدود شدن فرصت‌ها

قانع‌ی راد و مقدم (۲۰۱۲): در بسیاری از مناطق ایران، زنان مطلقه با نوعی طرد اجتماعی مواجه‌اند که فرصت‌های ازدواج مجدد، اشتغال و مشارکت اجتماعی آنان را محدود می‌کند. برجسته‌سازی یعنی تعیین اولویت ذهنی مخاطبان.

جدول ۱. توزیع و درصد فراوانی برحسب حجم مطالب
«محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش».

نام روزنامه	فراوانی	فراوانی درصدی
کیهان	۳۱	۵۸/۵
وطن امروز	۹	۱۷
اعتماد	۷	۱۳/۲
شرق	۶	۱۱/۳
جمع کل	۵۳	۱۰۰

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی برحسب دارا بودن تیتیر
«محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش».

روزنامه منتخب		تیتیر در صفحه اول	تیتیر دوم در صفحه اول	بدون تیتیر	جمع
کیهان	فراوانی	۳	۱۰	۱۸	۳۱
	درصد	۹/۷	۳۲/۳	۵۸/۱	۱۰۰
اعتماد	فراوانی	۱	۴	۲	۷
	درصد	۱۴/۳	۵۷/۱	۲۸/۶	۱۰۰
وطن امروز	فراوانی	۱	۶	۲	۹
	درصد	۱۱/۱	۶۶/۷	۲۲/۲	۱۰۰
شرق	فراوانی	۰	۲	۴	۶
	درصد	۰	۳۳/۳	۶۶/۷	۱۰۰
جمع	فراوانی	۵	۲۲	۲۶	۵۳
	درصد	۹/۴	۴۱/۵	۴۹/۱	۱۰۰

جدول ۳. توزیع و درصد فراوانی برحسب نوع طلاق «محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش».

روزنامه منتخب		طلاق توافقی	نوع طلاق ندارد	جمع
کیهان	فراوانی	۲	۲۹	۳۱
	درصد	۶/۵	۹۳/۵	۱۰۰
اعتماد	فراوانی	۰	۷	۷
	درصد	۰	۱۰۰	۱۰۰
وطن امروز	فراوانی	۰	۹	۹
	درصد	۰	۱۰۰	۱۰۰
شرق	فراوانی	۰	۶	۶
	درصد	۰	۱۰۰	۱۰۰
جمع	فراوانی	۲	۵۱	۵۳
	درصد	۳/۸	۹۶/۲	۱۰۰

را شامل می‌شود که بررسی و تحلیل داده‌ها مبتنی بر نسخه‌های چاپی آنها بوده است. همچنین نمونه‌گیری به روش غیراحتمالی و به شیوه هدفمند صورت گرفته است. این جامعه آماری برای حفظ تنوع دیدگاه‌های روزنامه‌ها انتخاب شده است. مقایسه و تحلیل مطالب منتشره در این چهار روزنامه، امکان مطالعه تفاوت‌ها و شباهت‌های محتوایی و رویکردی آنها در مواجهه با موضوع طلاق را فراهم می‌آورد.

یافته‌های توصیفی

از بین روزنامه‌های منتخب تعداد ۳۱ متن مربوط به کیهان، ۷ متن در اعتماد و ۹ متن در وطن امروز و ۶ متن در شرق به مسئله طلاق پرداختند. (جدول ۱)

میزان دارا بودن تیتیر در کیهان ۱۰ مورد معادل ۳۲/۳ درصد تیتیر در صفحه اول و ۱۸ مورد برابر با ۵۸/۱ درصد بدون تیتیر است. اعتماد با مقدار ۴ فراوانی معادل ۵۷/۱ درصد تیتیر دوم در صفحه اول و وطن امروز با ۶ فراوانی معادل ۶۶/۷ درصد تیتیر دوم در صفحه اول و شرق با ۴ فراوانی معادل ۶۶/۷ درصد بدون تیتیر در صفحه اول به ارائه مطالب پرداخته است. در واقع محتوای طلاق در این جراید از وزن و اولویت پائینی برخوردار است. (جدول ۲)

در روزنامه‌های منتخب با مقدار ۲۹ فراوانی معادل ۹۳/۵ درصد کیهان نوع طلاق را بیان نکرده است. اعتماد با ۷ محتوا، شرق با ۶ محتوا و وطن امروز با ۹ محتوا به نوع طلاق اشاره نداشتند. (جدول ۳)

کیهان با ۱۷ فراوانی معادل ۵۴/۸ درصد همه موارد، اعتماد با ۴۲/۹ درصد همه موارد و وطن امروز نیز با ۱۰۰ درصد همه موارد و شرق نیز با مقدار ۶۶/۷ درصد همه موارد را ذکر کردند. بنابراین در غالب مطالب منتشره همه موارد ذکر شده است. (جدول ۴)

در کیهان با مقدار ۱۳ فراوانی ۴۱/۹ درصد پیامد فرهنگی، اعتماد ۸۵/۷ درصد فرهنگی و وطن امروز ۱۰۰ درصد فرهنگی و شرق نیز با ۶ فراوانی معادل ۱۰۰ درصد پیامد فرهنگی این مؤلفه را اشاره کرده‌اند. (جدول ۵)

در زمینه راه‌حل‌های پیشگیری از طلاق، جنبه اجتماعی با ۲۳ محتوا در کیهان، ۶ محتوا در وطن امروز و ۴ محتوا در اعتماد و شرق و ۶ محتوای فرهنگی در کیهان منتشر شده است. (جدول ۶)

جدول ۶. توزیع و درصد فراوانی برحسب راه‌حل‌های طلاق
(«محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»)

روزنامه منتخب	اجتماعی	اقتصادی	مشاوره‌ای	فرهنگی	سایر راه‌حل‌ها	جمع
کیهان	۲۳	۰	۱	۶	۱	۳۱
درصد	۷۴/۲	۰	۳/۲	۱۹/۴	۳/۳	۱۰۰
اعتماد	۴	۲	۰	۱	۰	۷
درصد	۵۷/۱	۲۸/۶	۰	۱۴/۳	۰	۱۰۰
وطن	۶	۰	۳	۰	۰	۹
درصد	۶۶/۷	۰	۳۳/۳	۰	۰	۱۰۰
شرق	۴	۲	۰	۰	۰	۶
درصد	۶۶/۷	۳۳/۳	۰	۰	۰	۱۰۰
جمع	۳۷	۴	۴	۷	۱	۵۳
درصد	۶۹/۸	۷/۵	۷/۵	۱۳/۲	۱/۹	۱۰۰

جدول ۷. توزیع و درصد فراوانی برحسب قالب‌ها «محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»

روزنامه منتخب	مقاله	خبر	هشتگ-گزارش	مصاحبه	جمع
کیهان	۷	۱۰	۱۴	۷	۳۱
درصد	۲۲/۶	۳۲/۳	۴۵/۲	۰	۱۰۰
اعتماد	۰	۷	۰	۰	۷
درصد	۰	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰
وطن امروز	۰	۸	۰	۱	۹
درصد	۰	۸۸/۹	۰	۱۱/۱	۱۰۰
شرق	۰	۴	۲	۰	۶
درصد	۰	۶۶/۷	۳۳/۳	۰	۱۰۰
جمع	۷	۲۹	۱۶	۱	۵۳
درصد	۱۳/۲	۵۴/۷	۳۰/۲	۱/۹	۱۰۰

جدول ۸. توزیع و درصد فراوانی برحسب ارزش‌های خبری
(«محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»)

روزنامه منتخب	شهرت	درب‌گیری	مجاورت معنوی	تازگی	امار ارقام	شگفتی	جمع
کیهان	۵	۱۸	۲	۴	۱	۱	۳۱
درصد	۱۶/۱	۵۸/۱	۶/۵	۱۲/۹	۳/۲	۳/۲	۱۰۰
اعتماد	۳	۳	۰	۰	۱	۰	۷
درصد	۴۲/۹	۴۲/۹	۰	۱۴/۳	۰	۰	۱۰۰
وطن	۰	۲	۰	۶	۱	۰	۹
درصد	۰	۲۲/۲	۰	۶۶/۷	۱۱/۱	۰	۱۰۰
شرق	۰	۵	۰	۰	۱	۰	۶
درصد	۰	۸۳/۳	۰	۱۶/۷	۰	۰	۱۰۰
جمع	۸	۲۸	۲	۱۰	۴	۱	۵۳
درصد	۱۵/۱	۵۲/۸	۳/۸	۱۸/۹	۷/۵	۱/۹	۱۰۰

جدول ۴. توزیع و درصد فراوانی برحسب دلایل طلاق
(«محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»)

روزنامه منتخب	مشکلات اقتصادی	دیدگاه متفاوت	آزاد زود هنگام	اعتماد	نسازگاری جسمی	پیش‌بینی جسمی و روحی	فقدان مجازای همه موارد	جمع
کیهان	۲	۲	۰	۱	۰	۳	۶	۳۱
درصد	۶/۵	۶/۵	۰	۳/۲	۰	۹/۷	۱۹/۴	۱۰۰
اعتماد	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۷
درصد	۱۴/۳	۱۴/۳	۱۴/۳	۰	۰	۱۴/۳	۰	۱۰۰
وطن	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۹
درصد	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
شرق	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۶
درصد	۰	۰	۱۶/۷	۰	۱۶/۷	۰	۰	۱۰۰
جمع	۳	۳	۲	۱	۱	۴	۶	۵۳
درصد	۵/۷	۵/۷	۳/۸	۱/۹	۱/۹	۷/۵	۱۱/۳	۱۰۰

جدول ۵. توزیع و درصد فراوانی جنبه‌های موضوعی طلاق یا پیامدها «محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»

روزنامه منتخب	فرهنگی	اجتماعی	اقتصادی	سیاسی	سایر	جمع
کیهان	۱۳	۱۲	۰	۲	۴	۳۱
درصد	۴۱/۹	۳۸/۷	۰	۶/۵	۱۲/۹	۱۰۰
اعتماد	۶	۰	۱	۰	۰	۷
درصد	۸۵/۷	۰	۱۴/۳	۰	۰	۱۰۰
وطن	۹	۰	۰	۰	۰	۹
درصد	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
شرق	۶	۰	۰	۰	۰	۶
درصد	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
جمع	۳۴	۱۲	۱	۲	۴	۵۳
درصد	۶۴/۲	۲۲/۶	۱/۹	۳/۸	۷/۵	۱۰۰

کیهان با فراوانی ۱۴ هشتگ و گزارش و اعتماد با فراوانی ۷ خبر، وطن امروز با فراوانی ۸ خبر و شرق با فراوانی ۴ خبر منتشر شده است. (جدول ۷)

در کیهان با مقدار ۵۸/۱ درصد درب‌گیری، روزنامه اعتماد با مقدار ۴۲/۹ درصد شهرت و درب‌گیری، وطن امروز با مقدار ۶۶/۷ تازگی و روزنامه شرق با ۵ فراوانی ۸۳/۳ درصد درب‌گیری را مبنای عملکرد خود قرار داده است. (جدول ۸)

یافته‌های استنباطی فرضیه اصلی

بین میزان بازتاب موضوع طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق تفاوت معنادار وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	درجه آزادی	شدت همبستگی
ویلکاکسون	۱/۱۹۸	۰۰۰	۱۲	۰۴۵۶

آزمون یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد، بین میزان بازتاب موضوع طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق با مقدار آماری ۱/۱۹۸ و سطح معناداری کمتر از پنج صدم و ۱۲ درجه آزادی تفاوت معنادار وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین نحوه تولید متون طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق تفاوت معنادار وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	درجه آزادی	شدت همبستگی
ویلکاکسون	۱/۷۸۷	۰۰۰	۹	۰۷۸۷

چهار روزنامه با مقدار ۱/۷۸۷ و سطح معنادار ۰۰۰ (کمتر از پنج صدم) تفاوت معناداری دارد. بنابراین نحوه تولید متون طلاق در چهار روزنامه منتخب با مدیریت‌ها و استراتژی‌های متفاوت رسانه‌ای، تفاوت این پوشش‌دهی را اثبات کرده است.

۲. بین نحوه جهت‌دهی مطالب طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق تفاوت معنادار وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	درجه آزادی	شدت همبستگی
ویلکاکسون	۲/۸۷۸	۰۰۰	۸	۰۸۹۸

بین نحوه جهت‌دهی در چهار روزنامه منتخب با مقدار ۲/۸۷۸ و سطح معناداری ۰۰۰ (کمتر از ۰/۰۵) و ۸

کیهان با ۱۵ فراوانی معادل ۴۸/۴ درصد رویکرد بی‌طرفی و اعتماد با ۴ فراوانی معادل ۵۷/۱ درصد منفی و وطن امروز با ۸ فراوانی معادل ۸۸/۹ درصد مثبت و روزنامه شرق با ۱۰۰ درصد منفی ارزیابی شده است. (جدول ۹) در بین روزنامه‌های منتخب تعداد ۲۱ مورد در روزنامه کیهان معادل ۶۷/۷ درصد عنصر «چه؟» روزنامه وطن امروز و اعتماد و شرق به ترتیب با مقدار ۸۸/۹ درصد و ۱۰۰ درصد عنصر مورد استفاده «چه؟» را در تولید و تنظیم متون استفاده کرده‌اند. (جدول ۱۰)

جدول ۹. توزیع و درصد فراوانی برحسب رویکرد «محقق‌ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»

روزنامه منتخب		مثبت	منفی	بی‌طرفی	جمع
کیهان	فراوانی	۷	۶	۱۵	۳۱
	درصد	۲۲/۶	۲۹	۴۸/۴	۱۰۰
اعتماد	فراوانی	۰	۴	۳	۷
	درصد	۰	۵۷/۱	۴۲/۹	۱۰۰
وطن امروز	فراوانی	۸	۰	۱	۹
	درصد	۸۸/۹	۰	۱۱/۱	۱۰۰
شرق	فراوانی	۰	۶	۰	۶
	درصد	۰	۱۰۰	۰	۱۰۰
جمع	فراوانی	۱۵	۱۹	۱۹	۵۳
	درصد	۲۸/۳	۳۵/۸	۳۵/۸	۱۰۰

جدول ۱۰. توزیع و درصد فراوانی برحسب عناصر خبری «محقق‌ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش»

روزنامه منتخب		که؟	چه؟	چگونه؟	جمع
کیهان	فراوانی	۶	۲۱	۴	۳۱
	درصد	۱۹/۴	۶۷/۷	۱۲/۹	۱۰۰
اعتماد	فراوانی	۰	۷	۰	۷
	درصد	۰	۱۰۰	۰	۱۰۰
وطن امروز	فراوانی	۱	۸	۰	۹
	درصد	۱۱/۱	۸۸/۹	۰	۱۰۰
شرق	فراوانی	۰	۶	۰	۶
	درصد	۰	۱۰۰	۰	۱۰۰
جمع	فراوانی	۷	۴۲	۴	۵۳
	درصد	۱۳/۲	۷۹/۲	۷/۵	۱۰۰

درجه آزادی و میزان همبستگی مطلوب، متفاوت است.

۳. بین ارزش‌های خبری طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز و اعتماد و شرق تفاوت معنادار وجود دارد.

آزمون	مقدار	سطح معناداری	درجه آزادی	شدت همبستگی
ویلکاکسون	۳/۵۶۵	۰۰۰	۸	۰۶۷۶

بین ارزش‌های خبری استفاده شده در چهار روزنامه منتخب با مقدار آماری ۳/۵۶۵ و سطح معناداری ۸ درجه آزادی با شدت همبستگی ۰۶۷۶. این تفاوت اثبات شده است.

یافته‌های توصیفی

از میان محتوای مورد بررسی از بین روزنامه‌های موردنظر ۳۱ خبر برای کیهان، ۷ مورد اعتماد و وطن امروز و شرق نیز ۹ و ۶ متن در قالب‌های مختلف است. بیشتر اخبار و متون مربوط به طلاق در کیهان است. از بین اخبار، کیهان ۳ خبر تیترو صفحه اول دارد و ۱۰ خبر بدون تیترو دوم و ۱۸ خبر بدون تیترو است. اعتماد بیشترین اخبار تیترو دوم را دارد.

انواع طلاق در محتوای منتشره در کیهان با مقدار ۲ خبر معادل ۶/۵ درصد طلاق توافقی و ۲۹ درصد بدون اشاره به نوع طلاق در وطن امروز و اعتماد و شرق نیز بدون نوع طلاق اشاره شده است. در میان طرح دلایل طلاق، در کیهان بیماری جسمی و روحی با مقدار ۹/۷ درصد و مشکلات اقتصادی و دیدگاه تفاوت سنجی با ۶/۵ درصد و فضای مجازی و مصرف آن و یا مسائل مربوط به آن ۱۹/۴ درصد ارائه شده است.

اعتماد نیز با مقدار مساوی ۱۴/۳ درصد مشکلات اقتصادی، دیدگاه متفاوت، ازدواج زودهنگام و بیماری جسمی را مطرح کرده است. وطن امروز، به هیچ دلیل نپرداخته است. شرق با مقدار ۱۶/۷ درصد ناسازگاری‌ها و ازدواج زودهنگام را نشر داده است. بنابراین از میان دلایل ازدواج مشکلات و بیماری‌ها، مصرف فضای مجازی و دیدگاه متفاوت و مشکلات اقتصادی در اولویت قرار دارند. موضوعات و پیامدهای طلاق نیز مورد اشاره قرار گرفته است. از میان راه‌حل‌های جلوگیری از طلاق، موضوع

اجتماعی ۷۴/۲ درصد، کیهان با ۵۷/۱ درصد با ۴ فراوانی بیشتر پرداخته است. طلاق وزیر مجموعه‌های آن در روزنامه کیهان با مقدار ۹/۷ درصد مهریه و حق طلاق ۱۶/۱ درصد کار شده است. شرق نیز با ۱۶/۷ درصد و یک فراوانی مهریه و نگهداری فرزند را بررسی کرده است.

سبک مطالب ارائه شده در روزنامه‌ها در کیهان با ۱۴ هشتگ و گزارش (۴۵/۲ درصد) ۱۰ متن در قالب خبر (۳۲/۳ درصد)، اعتماد ۷ متن معادل ۱۰۰ درصد خبر، وطن امروز نیز با مقدار ۶۶/۷ درصد خبر است. بنابراین بیشتر قالب مکتوبات تحلیلی خبر، هشتگ، گزارش و مقاله است.

جهت‌گیری روزنامه‌ها، کیهان با مقدار ۴۸/۴ درصد بی‌طرفانه، ۲۲/۶ درصد مثبت، اعتماد ۵۷/۱ درصد منفی، ۴۲/۹ درصد بی‌طرف، وطن امروز ۸۸/۹ درصد مثبت و شرق ۱۰۰ درصد با ۶ فراوانی منفی، جهت‌گیری خود را نسبت به موضوع طلاق اعلام کردند. از میان عناصر خبری مورد توجه در اخبار و متن مورد بررسی عنصر «چه» با ۶۷/۷ درصد، «که» ۱۹/۴ درصد و ۱۲/۹ درصد «چگونه» در روزنامه کیهان، اعتماد با تکیه بر عنصر «چه» و وطن امروز ۸۸/۹ درصد و روزنامه شرق با عنصر «چه» به نشر مطالب و موضوع طلاق پرداخته‌اند. بنابراین عنصر «چه» نسبت به بقیه عناصر خبری بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

یافته‌های تحلیلی

مضمون یافته‌های تحلیلی نیز اثبات ارتباط با میزان بازتاب موضوع طلاق در چهار روزنامه کیهان، وطن امروز، اعتماد و شرق و تفاوت این بازتاب است. این تفاوت در نحوه تولید متون، جهت‌دهی مطالب طلاق و ارزش‌های خبری مشاهده شده است. رویکردهای آسیب‌شناسی و آگاهی‌دهندگی این جراید نیز در نظر گرفته شده است. تفاوت در کمیت و کیفیت بازتاب موضوع طلاق برگرفته از اهداف نشر اخبار در این مطبوعات است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شرح یافته‌های اصلی پژوهش: نقش مطبوعات و دیگر رسانه‌ها در توجه به مسائل اجتماعی و بررسی آسیب‌های آن قابل چشم‌پوشی نیست. بر اساس یافته‌ها، روزنامه‌های

است. هر دو مطالعه نشان می‌دهند که عنصر خبری چه؟ بیشتر از سایر عناصر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین به جای مقایسه باید گفت، مطالعات مشابه در خصوص پوشش موضوع طلاق در جراید کشور تقریباً به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. هر دو مطالعه شش روزنامه متفاوت (کیهان و شرق در هر دو مطالعه بررسی شده‌اند) را تحلیل کرده‌اند. نتایج موید این یافته‌ها هستند که برجسته‌سازی و حجم مطالب اندک، غفلت از عناصر چرا و چگونه، آموزش اندک و عدم بررسی دلایل طلاق در جراید جدی است.

عمده‌ترین نقاط قوت این مطالعه: ۱. بررسی چهار رسانه مختلف برای مطالعه طیف متنوعی از دیدگاه‌های رسانه‌ای، ۲. انتخاب بازه یکساله به عنوان یک بازه نسبتاً طولانی برای پژوهش، ۳. نظارت دو محقق دیگر بر روند مطالعه برای افزایش اعتبار و پایایی پژوهش و کاهش سوگیری و ۴. به عنوان نقطه قوتی پررنگ می‌توان به تأمین تحلیل و مقایسه کیفیت و میزان بازتاب مفهوم طلاق و میزان توجه مطبوعات داخلی بدان بوده است.

از نقاط ضعف این تحقیق نیز می‌توان به ۱. کمبود فرضیه‌ها و عدم امکان بررسی متغیرهای دیگر اشاره کرد. همچنین ۲. مطالعه طولی امکان بررسی دقیق‌تری به محققان برای بررسی کیفیت و نحوه بازتاب مفهوم طلاق در جراید را می‌داد. ۳. عدم امکان سنجش تأثیرات محتواهای طلاق کار شده در این مطبوعات بر مخاطبان از دیگر نقاط ضعف تحقیق به حساب می‌آید. ۴. تغییرات مدیریت مطبوعات، مانند سردبیران یا نهادهای سیاستگذار فرهنگی بر میزان نحوه بازتاب موضوع طلاق در جراید اثرگذار است. کاربردهای این پژوهش: با توجه به یافته‌ها، برجسته‌سازی موضوع طلاق در رسانه‌ها به‌ویژه مطبوعات ضرورت دارد. همچنین پرداختن به چگونگی، چرایی و سایر عناصر خبری در کنار چستی آن، مهم است. آموزش و اطلاع‌رسانی مسئله طلاق در جراید می‌بایست تقویت شود. لذا یکی از اساسی‌ترین کاربردهای این مطالعه، تغییر در رویکردهای سیاستگذاری مطبوعات است. کاربرد دیگر متوجه پژوهشگران بعدی خواهد بود. مطلوب است مطالعات آتی به مقایسه مطبوعات با رسانه‌های دیگر در کیفیت و کمیت پرداختن به موضوع طلاق، بررسی سیاست‌های رسانه‌ای اثرگذار بر انتشار محتوای طلاق، بررسی میزان انعکاس منویات رهبری و سیاست‌های کلان کشور در مورد مساله

مورد مطالعه اغلب بدون تیتیر اصلی به بررسی مفهوم طلاق پرداخته‌اند که این مسئله در برجسته‌سازی طلاق اثری عمیق خواهد داشت. همچنین، پوشش این موضوع در صفحات اصلی در بازه زمانی مورد مطالعه بسیار کم بوده است. بنابراین می‌توان گفت، بر اساس یافته‌های این پژوهش، فرهنگ تقویتی نهاد خانواده و توجه به مبحث طلاق در مطبوعات از نظرها دورمانده است.

کمیت به‌کارگیری عنصر خبری «چه؟» نسبت به سایر عناصر خبری در این جراید، این موضوع را نشان می‌دهد که از میان هزاران عامل یا چگونگی، تمرکز بر این موضوع محدود بوده است. در میان متون تحلیل شده، هیچ مطلبی به انواع طلاق و معرفی آن اشاره نکرده بلکه بیشتر به دلایل آن پرداخته شده که عمدتاً اشاره به اقتصاد، بیماری جسمی و روحی و فضای مجازی شده است. از این رو رسانه، یکی از دلایل طلاق و جدایی اعلام شده است.

یافته‌ها حاکی از آن است که از جنبه مسئولیت اجتماعی مطبوعات، فراوانی محتوای آموزشی در زمینه طلاق در سال ۱۴۰۲ بسیار کم بوده است. بنابراین نیاز به تولید محتوای آموزشی هدفمند است.

برجسته‌سازی می‌تواند از تکرار پیام تا استفاده از تیتیرهای صفحه اول باشد. طبق یافته‌ها، با توجه به حجم کم مطالب در صفحات اول و یا قرار نگرفتن موضوع طلاق در تیتیر اصلی، می‌توان گفت برجسته‌سازی مفهوم طلاق در جراید مورد تحلیل، بسیار ضعیف بوده است. وزن و اهمیت تیتیرهای اصلی و فرعی و یا صفحات ابتدایی، میانی و پایانی مطالب منتشر شده در جراید همواره موضوع مهمی بوده و به مطالب اولویت و ارزش بخشیده است. لذا به صورت کلی بر اساس یافته‌ها می‌توان گفت که مفهوم طلاق در جراید تحت بررسی در سال ۱۴۰۲، در اولویت پایینی از لحاظ تیتیر صفحات اول و ابتدایی بوده است.

اهداف این پژوهش بیش از همه به مطالعه تقی‌آبادی و پویا (۱۳۹۵) که به بررسی «نحوه پوشش اخبار ازدواج و طلاق در ۴ روزنامه کیهان، شرق، ایران و همشهری» پرداخته‌اند، قربت دارد. یکی از یافته‌های مشابه هر دو پژوهش، میزان توجه اندک به موضوع طلاق، برجسته‌نبودن آن، ارزش خبری پایین و پروبلماتیک نبودن آن برای اداره‌کنندگان این جراید بوده است که نشان می‌دهد مسئله طلاق در اولویت جراید کشور طی یک دهه اخیر قرار نگرفته

انتشار اخبار طلاق نزد دست‌اندرکاران یا متولیان این جراید باشد که جای توجه و تأکید دارد.

همچنین به عنوان پیشنهادی راهبردی این پژوهش لازم است به «سیاست‌های کلی خانواده» برای کاهش طلاق در جامعه و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن که توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای اعلام شده‌اند، اشاره شود:

۱. به‌کارگیری یکپارچه ظرفیت‌های آموزشی، تربیتی و رسانه‌ای کشور در جهت تحکیم بنیان خانواده و روابط خانوادگی.

۲. فرهنگ‌سازی و تقویت تعاملات اخلاقی.

۳. مقابله مؤثر با جنگ نرم دشمنان برای فروپاشی و انحراف روابط خانوادگی و رفع موانع و زدودن آسیب‌ها و چالش‌های تحکیم خانواده.

۴. ممنوعیت نشر برنامه‌های مخمل ارزش‌های خانواده.

۵. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و عوامل تزلزل نهاد خانواده به‌ویژه موضوع طلاق و جبران آسیب‌های ناشی از آن با شناسایی مستمر عوامل طلاق و فروپاشی خانواده و فرهنگ‌سازی کراهت طلاق.

۶. اصلاح رفتار گروه‌های مرجع و برجسته‌سازی رفتارهای شایسته آنها و جلوگیری از شکل‌گیری گروه‌های مرجع ناسالم.

۷. برجسته‌کردن کارکردهای ارتباط خانواده و مسجد برای حفظ و ارتقاء هویت اسلامی و ملی و صیانت از خانواده و جامعه (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵).

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادها و راهبردهایی برای مطالعات بعدی و سیاست‌گذاران رسانه ارائه می‌شود:

۱. با توجه به حجم کم و پراکندگی زمانی مطالب مرتبط با طلاق در مدت یک سال، نیاز به برجسته‌سازی و پرداختن حجمی بالا نسبت است.

۲. نتایج مطالعات پژوهشی داخلی و بین‌المللی مربوط به طلاق در مطبوعات به مخاطبان انتقال داده شود.

۳. عناصری از اخبار مانند چگونگی و چرایی نیازمند پوشش بیشتر است.

۴. نهادهای رسانه‌ای با پرداختن به موضوع طلاق و ازدواج می‌توانند با آگاه‌سازی و افزایش سواد عاطفی زوجین و استفاده از کارشناسان خانواده به عبور از این بحران کمک کنند.

طلاق در رسانه‌ها و مطالعات روندی و طولی در ارتباط با رسانه‌ها و مسئله طلاق پیردازند. کاربرد دیگر این مطالعه برای سیاست‌گذاران فرهنگی کشور و نهادهای متولی در حوزه فرهنگ و رسانه خواهد بود. لزوم اقدامات غیرسطحی از تولید محتوا تا آموزش و سیاست‌گذاری، تنظیم و تصویب لوایح متوجه این دست‌اندرکاران است.

جمع‌بندی نهایی: نقش رسانه در انعکاس مشکلات و مسائل جامعه، تبیین آنها و ارائه راهکار به همراه آموزش بسیار ضروری است. نهاد رسانه با ابزارهایی که در اختیار دارد، امکان تنویر افکار عمومی و هدایت آنها به مقصد صحیح را می‌تواند برعهده داشته باشد. از این رو، جراید، نهادهای آموزشی، نهادهای متولی در حوزه خانواده، نهادهای قانونی مرتبط و سایر ذی‌نفعان در این حوزه لازم است از اقدامات سطحی، گذرا و غیرنتیجه‌بخش فراتر رفته و به عملکرد کیفی، عمیق و نتیجه‌بخش در حوزه شناسایی آسیب‌های خانواده، زوجین، طلاق و تحکیم این نهاد مهم اجتماعی بپردازند. به نظر می‌رسد تا کنون به‌ویژه در سطح رسانه‌های مکتوب محتواهای شاخص اندکی منتشر شده است. سیاست‌گذاری صحیح در مدیریت رسانه‌ای کشور مخصوصاً در حوزه مطبوعات، می‌تواند راهگشا باشد.

یکی از نکات کلیدی که در یافته‌های این پژوهش دیده می‌شود و می‌تواند به مسئولان رسانه‌ای کشور رویکرد جدیدی به عنوان پیشنهاد پژوهش ارائه نماید، اهمیت و وزن تیترهای اصلی و فرعی و یا صفحات ابتدایی، میانی و پایانی مطالب منتشر شده در مطبوعات و سایر رسانه‌ها است. در واقع این موضوع خود یک گام در راستای برجسته‌سازی یا خارج نمودن موضوع طلاق از اولویت‌های رسانه‌ای و بالتبع آن، جریان‌سازی یا سکوت در برابر این موضوع در جامعه است.

در بازه زمانی (یک‌ساله) مورد نظر در قلمرو زمانی پژوهش، زمینه ارزیابی نحوه و میزان عملکرد جراید در مورد انتشار اخبار و برجسته‌سازی موضوع طلاق مورد بررسی قرار گرفت. باتوجه به تحلیل‌های صورت‌گرفته اشاره به این پیشنهاد برای متولیان امر ضروری است که نرخ (ثبت) طلاق و روند آن در ماه‌های ۱۲ گانه همان سال (۱۴۰۲) متفاوت و دارای فراز و نشیب است و به نظر می‌رسد سکوت یا اطلاع‌رسانی جراید در ماه‌های تراکم یا کاهش طلاق نیز به‌صورت معناداری نمایانگر میزان اهمیت

۴. کمبود زمان برای مطالعه جراید بیشتر و حتی بررسی تأثیر این رسانه‌ها در موضوع مورد مطالعه بر مخاطبان، به منظور دستیابی به دیدگاهی وسیع‌تر، جامع‌تر و بررسی فرضیه‌ها و سؤالات بیشتر. ۵. در دوره‌های مختلف (از جمله مقاطع مرتبط با بازه زمانی انجام پژوهش) نقش نظارتی و ارزیابی پیشینی، هم‌زمان و پسینی دستگاه‌ها و نهادهای نظارتی مسئول جراید و رسانه‌ها (از جمله معاونت امور رسانه‌ای و تبلیغات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دادسرای رسانه و ...) پررنگ‌تر، کمرنگ‌تر و یا سلیقه‌محور شده و این عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر بر رویکردها و حجم انتشار گونه‌های مختلف اخبار در جراید تأثیر می‌گذارد.

۵. انعکاس تجربیات شخصی افراد مطلقه و آشنایی با مشکلات آنان می‌تواند در مطبوعات می‌تواند به افزایش سواد و آگاهی جامعه کمک کند.

اصلی‌ترین محدودیت‌های این مطالعه: ۱. دسترسی به کلیه جراید منتخب، به‌ویژه نسخ چاپی آنها در بازه یک‌ساله که با مراجعه حضوری به آرشیو هر یک از آنها و صرف زمان قابل توجه دسترسی به جامعه و نمونه میسر می‌شد. ۲. تمام‌شماری کلیه محتواهای مرتبط با موضوع طلاق در این جراید که نیازمند صرف وقت زیاد برای تأمین پایایی تحقیق بود. ۳. عدم وجود نسخه دیجیتالی در وبسایت این جراید که دسترسی به محتوای هر شماره را سخت می‌کرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Divorce	12. Trial Separation	23. Smith	31. Donald Shaw
2. World Bank	13. Permanent Separation	24. Jones & Davis	32. Maxwell. Mc. Combs
3. United Nations	14. Legal Separation	25. Communication Breakdown	33. Galtung & Ruge
4. Merila Muser	15. Previti	26. Intra-family Alienation	34. framing
5. Peter Haggerty	16. Allen, K. R., & Demo, D. H	27. Thought Leaders / opinion leaders	35. agenda setting
6. Makhtare J Salehmaynd	17. Emotional Divorce	28. agenda setters	36. Walter Lippmann
7. Hana siluvina	18. White Marriage	29. Two-step Flow of Communication	37. Bernard Kohn
8. Cherlin	19. cohabitation	30. Elihu Katz and Paul F. Lazarsfeld	38. Gate keeping
9. Amato	20. Black Marriage		39. Kurt Lewin
10. Hetherington & Kelly	21. codependency		40. Wilbur Lang Schramm
11. Gerstel & Gross	22. Cohabitation		

فهرست منابع

- بروجردی علوی، مهدخت (۱۳۸۰)، دروازه‌بانی خبر چیست و دروازه‌بانان کیستند؟، *روزنامه‌نگاری حرفه‌ای*، مجموعه مقالات، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- پویافر، محمدرضا (۱۴۰۰)، تبیین جامعه‌شناختی طلاق با فراتحلیل پژوهش‌های انجام‌شده، *مجله علوم اجتماعی*، ۴۵(۱)، ۷۲-۸۹.
- تقی‌آبادی، مسعود؛ پویا، سیما (۱۴۰۰)، نحوه پوشش اخبار ازدواج و طلاق در مطبوعات ایران (مطالعه موردی: کیهان، شرق، ایران، همشهری)، *مجله مطالعات رسانه*، ۱۲(۳)، ۲۲۷-۲۴۵.
- توکلی، حامد؛ صادقی، نسرين (۱۳۹۸)، ازدواج سفید در جامعه ایرانی: بررسی علل و پیامدها، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۰(۱)، ۱۰۱-۱۲۰.
- توکلی‌زاده راوری، محمد و همکاران (۱۳۹۴)، تحلیل محتوای مقالات فارسی نشریات علمی ایران در زمینه ازدواج و طلاق با روش خوشه‌بندی سلسله مراتبی، *مجله علمی پژوهشی علوم اجتماعی*، ۸(۴)، ۱۳۳-۱۴۵.
- خیاط غیاثی، پروین و دیگران (۱۳۸۹)، بررسی علل اجتماعی گرایش به طلاق در بین زنان مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده شیراز، *فصلنامه زن و جامعه*، دوره سوم، شماره یک.
- ره پیک، محمدحسن (۱۳۹۳)، *تحلیل فقهی و حقوقی طلاق*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۲)، *طلاق: پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۱)، *جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات سروش.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی طلاق*، تهران: انتشارات اطلاعات.
- سازمان ثبت احوال کشور (۱۴۰۰)، *گزارش وضعیت وقایع حیاتی سال ۱۳۹۹*، تهران: سازمان ثبت احوال کشور. قابل دسترسی در <https://www.sabteahval.ir>

- شریفی، مهدی (۱۳۹۸)، *نظریه‌های رسانه*، تهران: ادیبان روز.
- صفار، محمد (۱۳۹۴)، *حقوق خانواده در ایران*، انتشارات میزان.
- عبدی، مهدی (۱۳۹۸)، ابعاد حقوقی و اجتماعی جدایی زوجین بدون طلاق، فصلنامه *رفاه اجتماعی*، ۱۹(۲)، ۱۱۵-۱۳۰.
- غفاری، س.؛ افشار، م. (۱۳۹۸)، بررسی بازتاب طلاق در روزنامه‌های ایرانی و تأثیر آن بر نگرش‌های عمومی، فصلنامه *مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۲(۳)، ۱۶۰-۱۴۵.
- غفاری، س.؛ افشار، م. (۱۳۹۸)، تحلیل نگرش‌های اجتماعی جوانان نسبت به طلاق در رسانه‌های ایرانی، *نشریه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی*، ۱۵(۳)، ۴۵-۶۰.
- غیاثی، م. و همکاران (۱۳۹۶)، بررسی بازتاب طلاق در روزنامه‌های ایرانی: یک تحلیل تطبیقی، فصلنامه *مطالعات رسانه*، ۱۱(۲)، ۷۰-۸۲.
- غیاثی، م. و همکاران (۱۳۹۶)، مطالعه موردی روزنامه‌های ایرانی در تحلیل نظریه برجسته‌سازی: طلاق به عنوان یک مسئله اجتماعی، فصلنامه *مطالعات رسانه*، ۱۰(۴)، ۲۵-۴۲.
- قادر، فاطمه (۱۳۹۶)، بررسی عوامل مؤثر بر طلاق عاطفی در خانواده‌های ایرانی، فصلنامه *خانواده‌پژوهی*، ۱۳(۲)، ۷۷-۹۵.
- کاملی، محمدجواد (۱۳۸۶)، بررسی توصیفی علل و عوامل مؤثر در بروز آسیب اجتماعی طلاق در جامعه ایران با توجه به آمار و اسناد موجود، فصلنامه *دانش/انتظامی*، دوره ۹، شماره ۳.
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۲)، *گزارش سالانه آمار طلاق*، قابل دسترسی از <https://amar.org.ir/>
- مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۴)، *سلسله گزارش‌های تحلیل و شبیه‌سازی سیستمی (۲): جمعیت و پایداری نهاد خانواده در ایران*، قابل دسترسی از <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1839348>
- مظاهری، سارا (۱۴۰۰)، چالش‌های حقوقی ناشی از جدایی بدون طلاق، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۱(۳)، ۷۵-۹۲.
- مقام معظم رهبری (۱۳۹۵)، *ابلاغ سیاست‌های کلی «خانواده»*، قابل دسترسی از <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=34254>
- مک‌کامبز، مکسول (۱۳۸۳)، *بزرگراه‌های اطلاعاتی*، ترجمه تاج‌الملوک ارجمند، فصلنامه *علوم اجتماعی*، شماره ۲۲.
- مهدی زاده، سیدمحمد (۱۳۹۳)، *نظریه‌های رسانه‌های جمعی*، تهران: همشهری، چاپ چهارم.
- میرزایی، شهناز؛ احمدی، ناهید (۱۴۰۰)، *خشونت خانگی و ازدواج‌های پرتنش در کلان‌شهرها*، *مجله مطالعات خانواده و زن*، ۱۴(۲)، ۵۵-۷۲.
- Abdollahinejad, A et al. (2018), A study of national media policies in the field of health communications (with emphasis on the main health-oriented programs of SIMA in 2016), *Quarterly Journal of Cultural Studies and Communication*, No. 51: 110-11 [Text in Persian].
- Allen, K. R., & Demo, D. H. (1994). The Families of Lesbians and Gay Men: A New Frontier in Family Research. *Journal of Marriage and Family*, 56 (1), 111-127.
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72 (3), 650-666.
- Amato, P. R., & Previti, D. (2003). People's reasons for divorcing: Gender, social class, and emotional involvement. *Journal of Family Issues*, 24 (5), 507-527.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and Family*, 62 (4), 1269-1287.
- Boroujerdi Alavi, Mahdokht. (1380). *Darvazeh-bani-ye Khabar Chist va Darvazeh-banan Kistand? Ruznameh Negari-ye Her-fei*, Majmooe-ye Maqalat. Tehran: Markaz-e Motale'at va Tahghighat-e Rasaneha. [Text in Persian].
- Cherlin, A. J. (2009). *The Marriage-Go-Round: The State of Marriage and the Family in America Today*. New York: Knopf.
- Cherlin, A. J. (2014). *Labor's Love Lost: The Rise and Fall of the Working-Class Family in America*. Russell Sage Foundation.
- Galtung, J. & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *The Norwegian Journal of Journalism Research*, 3 (1), 57-72.
- Gerstel, N., & Gross, H. J. (1982). "Commuter Marriage: A Study of Work and Family." *The American Journal of Sociology*, 87 (4), 724-744.
- Ghaderi, Fatemeh. (1396). Barrasi-ye Avamel-e Mo'asser bar Talagh-e Ehsasi dar Khanevadeh-haye Irani. *Faslname-ye Khanevadeh Pazhoohi*, 13 (2), 77-95 [Text in Persian].
- Ghaffari, S. & Afshar, M. (1398). Barrasi-ye Baztab-e Talagh dar Rooznama-haye Irani va Ta'sir-e An bar Negarash-haye Omoomi. *Faslname-ye Motale'at-e Ejtima'i-ye Iran*, 12 (3), 145-160 [Text in Persian].
- Ghaffari, S. & Afshar, M. (1398). Tahlil-e Negarash-haye Ejtima'i-ye Javanan Nesbat be Talagh dar Rasaneh-haye Irani. *Nashri-ye Jame'e-shenasi va Motale'at-e Farhangi*, 15 (3), 45-60. [Text in Persian].
- Ghaneirad, M. A., & Moghaddam, F. M. (2012). Divorce and Stigma in Iranian Society. *Iranian Journal of Social Studies*, 8 (2), 67-85.
- Hetherington, E. M., & Kelly, J. (2002). *For better or for worse: Divorce reconsidered*. W. W. Norton & Company.

- Jones, A., & Davis, M. (2020). The impact of media representations of divorce on public discourse and policy. *Journal of Social Policy and Media*, 45 (2), 123-139.
- Katz, E., & Lazarsfeld, P. (1955). *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*. Free Press.
- Lamers, J., Smith, R., & Thompson, L. (2022). Social rejection and the effects of divorce in traditional societies. *Journal of Social Issues*, 45 (4), 221-234.
- Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. Harcourt, Brace and Company.
- Maqām-e Mo'azzam-e Rahbari. (1395). Eblāgh-e Siyasat-hāye Kolli-ye "Khānevāde". Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=34254>
- Markaz Pajoohesh-hāye Majles. (1404). *Selseleye Gozaresh-hāye Tahlil va Shabihsāzi-ye Sistemi (2): Jame'iat va Pāydāri-ye Nahād-e Khānevāde dar Irān*. Retrieved from: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1839348>
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36 (2), 176-187.
- McCombs (2004). Big data saws, translated by Tajulmolouk Arjomand, *Quarterly Journal of Social Sciences*, No. 22 [Text in Persian].
- Mehdizadeh, S.M (2014). *Mass media theories*. Fourth edition, Hamshahri, Tehran [Text in Persian].
- Mirzaei, Shahnaz & Ahmadi, Nahid. (1400). Khoshoonat-e Khanegi va Ezdevaj-haye Por-Tanesh dar Kalanshahrha. *Majalle-ye Motale'at-e Khanevadeh va Zan*, 14 (2), 55-72 [Text in Persian].
- Piran, P. (2010). Socioeconomic Challenges of Divorced Women in Iran. *Women's Studies Quarterly*, 38 (1/2), 88-102.
- Piran, P. (2001). Gender, Family and Social Change in Iran. *Iranian Studies*, 34 (1-4), 89-102.
- Pouyafar, Mohammadreza. (1400). Tab'in-e Jame'e-shenakhti-ye Talagh ba Fara-Tahlil-e Pazhohesh-haye Anjam-shodeh. *Majalle-ye Oloum-e Ejtema'i*, 45 (1), 72-89. [Text in Persian].
- Sazman-e Sabt-e Ahval-e Keshvar. (1400). *Gozaresh-e Vaziat-e Vagha'e-ye Hayati Sal-e 1399*. Tehran: Sazman-e Sabt-e Ahval-e Keshvar. Retrieved from: <https://www.sabteahval.ir> [Text in Persian].
- Sharifi, M (2019) *Media theories*, Tehran: Adiban Rooz [Text in Persian].
- Taghi-Abadi, Masoud & Pouya, Sima. (1400). Nahve-ye Poshesh-e Akhbar-e Ezdevaj va Talagh dar Matboo'at-e Iran (Motale'e-ye Moredi: Keyhan, Shargh, Iran, Hamshahri). *Majalle-ye Motale'at-e Rasaneh*, 12 (3), 227-245. [Text in Persian].
- Tavakoli, Hamed & Sadeghi, Nasrin. (1398). Ezdevaj-e Sefid dar Jame'e-ye Irani: Barrasi-ye Allal va Payamadaha. *Faslname-ye Jame'e-shenasi-ye Karbordi*, 30 (1), 101-120 [Text in Persian].
- Tavakkolizadeh Ravari, Mohammad & Hamkaran. (1394). Tahlil-e Mohtava-ye Maqalat-e Farsi-ye Nashriyat-e Elmi-ye Iran dar Zamineh-ye Ezdevaj va Talagh ba Ravesh-e Khoshebandi-ye Selsele-Maratabi. *Majalle-ye Elmi-Pazhoheshi-ye Oloum-e Ejtema'i*, 8 (4), 133-145 [Text in Persian].
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2022). World Social Report 2022: Demographic Change and Sustainable Development. United Nations. Retrieved from: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2022.html>
- Windall, S, Signaires, B, Olson, J, T. (2018). *Application of Communication Theories* (New Edition). Translated by: Alireza Dehghan. Tehran: Elmi Farhangi [Text in Persian].
- World Bank. (2021). Women, Business and the Law 2021. Washington, DC: World Bank. Retrieved from: <https://wbl.worldbank.org>